

## בית הכנסת החדש – קורבן של פוגרום נובמבר

על המדרון התלול של שלוסברג, או ליתר דיוק בפינת דרך בנסהיים/דרך שטארקנבורג, מזכירה כיום רק לוח זיכרון את בית הכנסת בהפנהיים, אשר בין 1900 ל-1938 עמד בתוך הגן מעל החומה באתר ההנצחה.

לאחר שבית הכנסת הישן ברחוב "קליינן באך" 3 נעשה קטן מדי עבור הקהילה היהודית הגדלה, הוחלט על בניית מבנה חדש. המימון הגיע מן האחים אדולף, היינריך ולאופולד הירש, שמוצאם מהפנהיים, אשר באמצע שנות ה-1880 היגרו ללונדון והגיעו שם לעושר ניכר כבעלי בית בנק.

בשנים 1899–1900 נבנה בית הכנסת החדש בסגנון "האוססטיל" (Landhausstil) לפי תוכניותיו של האדריכל היינריך מצנדורף. סגנון זה אינו רק אופייני למצנדורף, אלא גם נשען על מסורות אזוריות ומציע שימוש בחומרי בנייה מקומיים. כך מסומלת זיקה חזקה למולדת – האחים הירש לא בחרו במצנדורף במקרה!

אורכו של המבנה 20 מטר, רוחבו 10 מטר וגובהו 17 מטר. הוא בנוי מאבן חול אדומה ואבן חול צהבהבה בהירה מן הסביבה ומופנה, לפי התפיסה היהודית, מזרחה. מגן־דוד משושה מעטר את גמלון הקשת. הגג מכוסה רעפי חרס צבועים בשחור. גרם מדרגות פתוח מוביל למבוא מקורה קשתות. משם מגיעים לא רק לאולם הראשי אלא גם למגדל המדרגות. מאפיין בולט זה של בית הכנסת מוביל לעזרת הנשים בקומה הראשונה.

בבית הכנסת יש מקום ל-180 מתפללים – 80 נשים ו-100 גברים. חלל התפילה, הצבוע בגוון קרם, כולל תקרה מקומרת ומטויחת. במעבר נמצא שטיח־מעבר המפריד בין שתי שורות הספסלים ומגיע עד לחצי־עגולה של האפסיס, שבה ארון בנוי למגילות התורה. בסך הכול ריהוט הפנים צנוע למדי. החלונות בעלי הזכוכית הצבעונית בצדי האולם הראשי מכניסים אור מעומעם אל האולם; אך בית הכנסת מצויד גם בתאורה חשמלית ובחימום אוויר חם.

ב-10 באוקטובר 1900 נחנך המבנה החדש. בתהלוכה חגיגית מובאות מגילות התורה מבית הכנסת הישן אל החדש, לפני שמרתה הירש בת התשע מוסרת לראש הקהילה היהודית דאז, וילהלם מיינצר, את המפתח. הבתים, גם של התושבים הנוצרים, מקושטים בדגלים; אדולף ולאופולד הירש מגיעים במיוחד מלונדון, ובערב מתקיימות חגיגות ב"Halben Mond" וב"Goldenen Anker".

כלל האוכלוסייה משתתפת בחנוכת בית התפילה, ובאותו זמן ודאי איש אינו מעלה על דעתו שהבניין החדש יעמוד על תילו רק 38 שנים.

במהלך פוגרום נובמבר הוצת בית הכנסת בבוקר 10 בנובמבר 1938 בידי אנשי SA; הקירות המסיביים פוצצו, ולאחר מכן נאלצו הגברים היהודים לפרק את חלקי הבניין שנותרו. הנאצים רצו למחוק כל זיכרון לחיים יהודיים! לפי חוזה הקרן, בית הכנסת אמור היה לעבור לאחר 50 שנה לבעלות הקהילה היהודית בהפנהיים. קביעה זו אינה מתקיימת; במרץ 1943 גורש היהודי האחרון מהפנהיים.

במגרש ניתן לראות כיום שריד של עמוד התמך הדרום-מזרחי של בית הכנסת, ומתחת לאדמה נמצאים עדיין חלקים מיסודות הקירות ומרצפת האבן של האפסיס. בשנת 2016 הועבר השטח לעיריית הפנהיים החדשה, שתשנה את האזור בטווח הארוך למקום מפגש והנצחה.

מי שבכל זאת רוצה לקבל תמונה מקיפה של בית הכנסת בהפנהיים – כדאי לו לנסוע לאוסלו שבנורווגיה. בית הכנסת שם נבנה בשנת 1920 תוך הסתמכות על תוכניותיו של מצנדורף. הוא אמנם גדול יותר ו"רק" מבטון, אך בכל זאת מהווה תמונת-ראי של בית התפילה בהפנהיים. בית הכנסת באוסלו ניצל מהרס, שכן הכובשים הגרמנים השתמשו בו בתקופת מלחמת העולם השנייה כמחסן לפריטי פולחן.

(טקסט מאת זאהר חביבזאי ולאוני קולב.)